

Kommentarer och frågor till KG Hammarlund från Anders Gustavsson

Författaren diskuterar metoder inom historisk vetenskap i allmänhet. Hans budskap är betydelsen av metodisk pluralism. Men var finns författaren själv som forskare? I mitt kapitel i denna metodantologi valde jag som etnolog att ta upp en metodkategori, nämligen intervjuer. De är extra problematiska när forskaren studerar känsloladdade teman gällande t. ex. döden eller erfarenheter av krig. Dessa metodfrågor avviker markant från studier där jag använt skriftligt arkivmaterial. Intervjuer och observationer utförs i forskarens egen tid medan folklivsuppteckningar började insamlas vid slutet av 1800-talet. Informationen sträcker sig tillbaka till 1800-talets förra del. Före 1800-talet finns det andra skriftliga källor såsom resebeskrivningar, rapporter från präster, läkare och andra myndighetspersoner. Jag håller med författaren om att problemställningen är avgörande för vilket källmaterial och därmed vilken metod som forskaren använder sig av.

Författaren fäster stor vikt vid att historievetenskapen från och med 1990-talet i stor utsträckning övergått från målet att förklara till att förstå. Det är samma utveckling som Per Flensburg har påtalat inom informationsvetenskapen. Samtidigt har metodfrågor inom historievetenskapen kommit att diskuteras i mindre utsträckning än tidigare. Jag känner igen samma utveckling inom svensk etnologi där brytningspunkten var på 1980-talet. En omfattande empiri som noggrant skulle diskuteras blev inte längre målet. Teoretiska utgångspunkter och tolkning blev i stället viktiga vetenskapliga ledord. Diskussioner om vetenskaplig sanning eller historiska och nutida fakta var inte aktuella. Jag håller med författaren när han hävdar uppfattningen att det vid tolkning av historiskt källmaterial gäller att vara öppen för att flera olika faktorer (t. ex. sociala, ekonomiska, kulturella osv) gör sig gällande och samverkar för att påverka ett händelseförlopp.

När tolkning blev det viktiga ersatte ett subjektivt forskarideal ett tidigare objektiva synsätt. Källkritik och möjligheter till efterprovbarhet av använt material tappade sitt metodiska intresse inom forskningen. Historiska studier fick inom etnologin mindre betydelse jämfört med nutidsstudier. Då är det forskaren som i antropologisk anda samlar in sitt källmaterial utan att arkivera det, som tidigare varit det vanliga för etnologer. Redan så tidigt som 1975 frågade en opponent var den etnologiska respondenten hade sitt insamlade källmaterial om jugoslavisk invandring i Sverige. Svaret blev till opponentens stora förundran eller snarare förskräckelse: "Det har jag hemma i min byrålåda. Det är mitt material som ingen annan har tillgång till". Det var och är inte lätt att vara opponent i en sådan situation om man skulle vilja anlägga metodiska aspekter på undersökningens källor. Det var i detta sammanhang som termen autoetnografi med rötter inom antropologin kom till användning hos en del forskare. Forskarens kulturella och sociala bakgrund spelar in både vid val av problemställning, metod och tolkning.

Frågor:

- 1) Var finns författaren själv som forskare? Hur har han tillämpat metodisk pluralism som han argumenterar för? Har han någon metod som han särskilt omhuldar?
- 2) Varför är det intressant att fortfarande diskutera metodfrågor när intresset inom historievetenskapen liksom inom etnologin verkar tilldra sig ett allt mindre intresse?

- 3) Har ordet källkritik fortfarande någon relevans för författaren och i så fall på vilket sätt?
- 4) Hur ser författaren på den autoetnografiska frågan om att forskarens person i form av dennes kulturella och sociala bakgrund spelar in vid val av problemställning, teoretisk utgångspunkt, metod och tolkning?

KG Hammarlunds (KGH) svar och svarscommentarer till Anders Gustavsson (AG)

AG fråga 1: Var finns författaren själv som forskare? Hur har han tillämpat metodisk pluralism som han argumenterar för? Har han någon metod som han särskilt omhuldar?

KGH svar på AG fråga 1: Ser jag tillbaka på min egen forskning så fungerar den dåligt som provkarta över metoder. Inte så märkligt egentligen: om den goda metoden är den som är fruktbar givet problemformulering och källmaterial är det inte så märkligt om den forskare som arbetar med samma typ av problem och källor också håller sig till samma eller liknande metoder, samtidigt som hen erkänner att andra metoder kan vara överlägsna i andra sammanhang.

Min forskning har ofta handlat om att undersöka policy- och styrdokument med ambitionen att förstå varför de ser ut som de gör (se t ex Hammarlund 2018, 2020). Jag har därvid strävat efter att placera in dessa dokument i en kontext, det vill säga relatera dem till andra dokument (hur förhåller sig en given kursplan till relevant forskning om såväl lärande som om ämnet i fråga). Förutom relationer på vad Johan Asplund kallat den diskursiva nivån (Asplund 1979) har jag också sökt visa samband mellan denna nivå och underliggande tankefigurer, till exempel tankefiguren 'kunskap'.

Kartläggningen av kontexten förutsätter en bred inläsning, särskilt i det fall undersökningen syftar till att klarlägga förändringar över en längre tidsperiod. Det kan beskrivas som att utveckla en förståelse av 'tidsandan', där sakprosa, såväl samtida med undersökningsperioden som nutida, givetvis är betydelsefull men där insikter också kan fördjupas med hjälp av skönlitteratur. Att parallellläsa Jürgen Habermas' *Borgerlig offentlighet* och Thomas Manns *Buddenbrooks* kan fördjupa förståelsen av båda texterna – och av det sena 1800-talets samhällsförändringar.

AG fråga 2: Varför är det intressant att fortfarande diskutera metodfrågor när intresset inom historievetenskapen liksom inom etnologin verkar tilldra sig ett allt mindre intresse?

KGH svar på AG fråga 2: Jag är inte säker på att metodfrågor tilldrar sig mindre intresse än tidigare? Det är sant, som jag också nämnt i min text, att en generell diskussion om historievetenskaplig metod inte får särskilt stort utrymme inom det svenska historievetenskapliga fältet (vilket förstås inte hindrar diskussioner om metodval inom specifika forskningsområden eller -projekt). Men det är också sant att vi kan hitta exempel på metoddiskussion som öppnar för tillskott till en traditionell metodarsenal, till exempel temanummer av *Historisk tidskrift* (2013, 2017) om just metod och om mikrohistoria eller antologier om skönlitteratur som historiskt källmaterial (Ahlberger m fl 2009).

AG fråga 3: Har ordet källkritik fortfarande någon relevans för författaren och i så fall på vilket sätt?

KGH svar på AG fråga 3: Ett källkritiskt förhållningssätt är förstås ständigt relevant. I min egen forskning har jag dock sällan haft anledning att återvända till de tre klassiska källkritiska begreppen *närhet*, *beroende* och *tendens*. De är fortsatt väsentliga när uppgiften är att fastställa eller värdera skilda framställningar av ett händelseförlopp. I min egen forskning har ett källkritiskt förhållningssätt snarare handlat om att klargöra vad det är för sorts texter jag studerat, en form av genrebestämning. Relevanta källkritiska frågor (som ofta, men inte alltid, kan besvaras omedelbart) blir då: Vem skriver vad, till vilka, när, och i vilket syfte?

AG fråga 4: Hur ser författaren på den autoetnografiska frågan om att forskarens person i form av dennes kulturella och sociala bakgrund spelar in vid val av problemställning, teoretisk utgångspunkt, metod och tolkning?

KGH svar på AG fråga 4: Jag ser den inte så mycket som en fråga, snarare som ett faktum. Idealet att historikern skulle 'gå naken in i arkiven' är inte renons på poänger men samtidigt både naivt och ouppnåeligt. Samtidigt måste förstås en forskare vara medveten om, och reflektera över, det bagage hen tar med sig in.

Jag vet inte om det finns något bättre sätt att hantera situationen än den Gunnar Myrdal förespråkade i sin skrift *Objektivitetsproblemen i samhällsvetenskapen* (Myrdal 1969), nämligen att öppet redovisa sina 'värdepremisser'. De blir då tydliga för forskaren själv och blir också något att väga in för läsaren när denna värderar och bedömer framställningen.

Historiker, liksom alla forskare som arbetar med material från en annan tid, har också anledning att stanna upp och reflektera över den ofta citerade inledningen till Leslie Poles Hartleys roman *The Go-Between*:

'The past is a foreign country: they do things differently there.'

Utmaningen för en historiker är alltså inte bara att bli medveten om sina egna värdepremisser utan också att förstå de sociala, kulturella, intellektuella och känslomässiga inställningarna som format människors liv och handlingar i det förflutna. Återigen blir en både bred och djup förståelse av den kontext som omsluter forskningsobjektet central.

Referenser:

Ahlberger, Christer m fl (red.) (2009): *Historier: arton- och nittonhundredatalens skönlitteratur som historisk källa*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Asplund, Johan (1979): "Utkast till en heuristisk modell för idékritisk forskning", i densamme: *Teorier om framtiden*. Stockholm: Liber, sid 146-170.

Hammarlund, KG (2020): "Between Historical Consciousness and Historical Thinking: Swedish History Teacher Education in the 2000s", i Christopher Berg & Theodore Christou (eds.), *The Palgrave Handbook of History and Social Studies Education*. Basingstoke: Palgrave- MacMillan, sid 167-187.

Hammarlund, KG (2018): "Authentic assessment in history education: Emphasising the 'usefulness' of history", i Friederike Neumann & Leah Shopkow (eds.), *Teaching History, Learning History, Promoting History Papers from the Bielefeld Conference on Teaching History in Higher Education*. Frankfurt a/M: Wochenschau Verlag, sid 65 -76.

Hartley, Leslie Poles (1953/2002): *The Go-Between*. New York: The New York Review of Books.
Historisk tidskrift vol. 133 nr 3 (2013). Stockholm: Svenska historiska föreningen.
Historisk tidskrift vol. 137 nr 3 (2017). Stockholm: Svenska historiska föreningen.
Myrdal, Gunnar (1969): *Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen*. Stockholm:
Rabén & Sjögren.